

Тема 1. Поняття, джерела та принципи міжнародного гуманітарного права

Міжнародне гуманітарне право (скорочено – МГП) виникло як відповідь на жахливі наслідки воєн і прагнення людства хоча б частково обмежити їхню жорстокість. Це галузь міжнародного права, що має особливий характер: вона регулює поведінку сторін у збройних конфліктах, незалежно від того, як вони почалися чи хто вважається агресором. Якщо право прав людини визначає загальні стандарти гідності й захисту особи у будь-який час, то МГП застосовується винятково у воєнних умовах. Воно є проявом компромісу між жорстокою реальністю війни та гуманістичними цінностями, які міжнародна спільнота прагне зберегти навіть у найскладніших обставинах.

Основна мета МГП полягає у зменшенні людських страждань під час воєнних дій. Це означає, що воно захищає тих, хто не бере або більше не бере участі у бойових діях: цивільних осіб, медичний персонал, військовополонених, поранених та хворих. Крім того, МГП обмежує арсенал засобів і методів, які можуть застосовувати сторони конфлікту. Наприклад, заборонено використовувати зброю, що спричиняє надмірні страждання, як-от хімічні отруйні гази або протипіхотні міни. У такий спосіб право намагається зробити навіть війну більш "цивілізованою", позбавивши її найбільш варварських проявів.

Важливим є те, що МГП має вузьку сферу дії порівняно з міжнародним правом прав людини. Якщо права людини діють завжди – у мирний, надзвичайний чи воєнний час, – то норми МГП активуються лише з моменту початку збройного конфлікту. Це робить його спеціальним правом («*lex specialis*»), яке врегульовує ті питання, з якими не може впоратися загальне право. Наприклад, МГП дозволяє комбатантам брати безпосередню участь у бойових діях і водночас забороняє робити мішенню цивільне населення, тоді як міжнародне право прав людини в принципі не визнає право на застосування збройної сили приватними чи державними особами.

На практиці різницю між цими двома галузями добре ілюструє сучасна війна Росії проти України. Українські військові діють у межах права на самооборону відповідно до Статуту ООН, але одночасно вони зобов'язані дотримуватися норм МГП – наприклад, не атакувати лікарні чи школи, якщо ті не використовуються у військових цілях. У свою чергу, російські атаки на житлові квартали, енергетичну інфраструктуру чи пологові будинки є прямим порушенням МГП. Таким чином, студенти можуть побачити, що МГП не є абстрактною теорією, а реальною правовою системою, яка визначає, що можна і чого не можна робити під час війни.

Міжнародне гуманітарне право охоплює широку систему правил, які створені для того, щоб зберегти хоча б мінімальний рівень гуманності навіть у надзвичайно жорстоких умовах війни. Це означає, що незалежно від того, наскільки інтенсивним є конфлікт чи які цілі переслідують його учасники, існує «червона лінія», яку перетинати не можна. Йдеться про базові заборони, як-от убивство беззбройних цивільних, катування військовополонених, руйнування лікарень чи використання забороненої зброї. Таким чином, МГП стає універсальним мірилом людяності, яке повинні поважати всі сторони без винятку.

Ключовим принципом є рівність застосування норм МГП до всіх учасників збройного конфлікту. Воно не робить різниці між державою-агресором і державою, що обороняється, або між регулярною армією та організованими збройними групами. Це дозволяє уникнути ситуації, коли одна сторона намагається виправдати свої дії порушеннями з боку іншої. Наприклад, якщо противник застосовує заборонені методи – обстрілює житлові райони чи використовує «живі щити», – інша сторона не має права відповідати тим самим. Подібний підхід закріплює принцип «відсутності взаємності»: гуманітарні зобов'язання діють завжди, навіть коли супротивник ігнорує правила.

Сфера дії МГП є багатогранною. Матеріальний аспект охоплює два головні напрями: по-перше, це правила ведення бойових дій, які визначають, яку зброю і методи дозволено застосовувати; по-друге, це гарантії захисту осіб і об'єктів, що не беруть участі у воєнних діях. Персональна сфера вказує, на кого саме поширюється захист: цивільне населення, військовополонені, поранені та хворі, медичний і духовний персонал. Територіальний аспект означає, що МГП діє не лише безпосередньо на полі бою, а й на всіх територіях, де ведуться або мають відношення до воєнних дій, включно з міжнародними водами й повітряним простором. Нарешті, часова сфера охоплює увесь період війни – від початку бойових дій до завершення конфлікту, включно з етапом повернення військовополонених та відновлення життя цивільного населення.

Розподіл конфліктів на міжнародні й локальні має велике значення на практиці. Міжнародні збройні конфлікти – це зіткнення між двома або більше державами. Яскравим прикладом є сучасна агресія Росії проти України, яка підпадає під дію повного комплексу Женевських конвенцій і додаткових протоколів. Локальні конфлікти відбуваються всередині держави між урядовими силами та організованими збройними угрупованнями. Наприклад, події у Сирії після 2011 року чи конфлікти в Руанді у 1990-х роках – це локальні конфлікти, де основними орієнтирами є стаття 3 Женевських конвенцій та Додатковий протокол II. Такий поділ важливий, бо від нього залежить, які саме правила МГП застосовуються у конкретній ситуації.

Джерела міжнародного гуманітарного права є основою, на якій побудована уся система захисту людини під час війни. Вони формуються у трьох головних площинах: договірне право, звичаєве право та загальні принципи права. Договірне право закріплює норми у вигляді міжнародних угод, які підписують і ратифікують держави. Звичаєве право виникає з практики держав, що визнається юридично обов'язковою, навіть якщо конкретна норма не закріплена у письмовому договорі. Загальні принципи права, своєю чергою, відображають фундаментальні ідеї справедливості та гуманності, які діють незалежно від конкретних угод і підтримуються міжнародною спільнотою.

Найбільш значущими документами МГП стали чотири Женевські конвенції 1949 року. Вони стали реакцією на жахи Другої світової війни, під час якої мільйони цивільних та військовополонених загинули через відсутність ефективного міжнародного захисту. Перша конвенція встановила правила захисту поранених і хворих військових на суші. Друга поширила ці положення на морські конфлікти. Третя зосередилася на статусі та поводженні з військовополоненими, заборонивши катування, приниження та використання їхньої праці у небезпечних умовах. Четверта конвенція захищає цивільних осіб, які потрапили під владу ворожої держави. Ці документи разом стали фундаментом сучасного гуманітарного права, а їхні положення досі залишаються обов'язковими для більшості держав світу, включно з Україною.

Важливим доповненням стали Додаткові протоколи 1977 року, що врахували зміни у характері воєн. Перший протокол деталізував захист жертв міжнародних конфліктів і закріпив принципи розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів. Другий протокол поширив гуманітарні стандарти на локальні конфлікти, які до цього регулювалися лише короткою статтею 3 спільною для всіх Женевських конвенцій. А у 2005 році з'явився Третій протокол, який ввів нову нейтральну емблему – Червоний Кристал, поряд із Червоним Хрестом і Червоним Півмісяцем, щоб уникнути асоціацій із релігією чи культурою. Це дозволило залучити до системи гуманітарного захисту ще більше держав, що раніше відмовлялися від участі.

Крім Женевських угод, велику роль відіграють і Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років. Вони більше зосереджувалися на питаннях ведення війни, забороняючи застосування певних методів і обмежуючи руйнування. Саме в цих конвенціях уперше з'явилися положення про заборону використання отруйних газів та необхідність поваги до нейтральних держав. У XX і XXI століттях міжнародна спільнота ухвалила низку нових угод, що обмежують застосування особливо небезпечних видів озброєнь: Конвенцію про заборону хімічної зброї, Конвенцію про біологічну зброю, Оттавську конвенцію 1997 року про заборону протипіхотних мін, Конвенцію 2008 року про касетні

боєприпаси. На практиці це означає, що країни-учасниці відмовилися від виробництва й використання таких засобів, визнавши їх непропорційними та нелюдськими.

Звичаєве міжнародне гуманітарне право має особливе значення, оскільки воно діє навіть тоді, коли держава не приєдналася до певного міжнародного договору. Іншими словами, якщо країна не підписала чи не ратифікувала Женевські конвенції або інші угоди, вона все одно зобов'язана дотримуватися основних правил, які стали звичаєвими. Це стосується насамперед фундаментальних заборон – наприклад, заборони атакувати цивільне населення, катувати військовополонених або застосовувати зброю, що завдає надмірних страждань. У цьому й полягає універсальний характер звичаєвого права: воно охоплює всі держави, незалежно від їхнього ставлення до міжнародних договорів.

Прикладом звичаєвих норм є заборона використання хімічної зброї. Навіть держави, які не ратифікували Конвенцію про заборону хімічної зброї, не можуть легально її застосовувати, адже така заборона визнана міжнародним звичаєм. Так само обмеження щодо ведення бойових дій у населених пунктах, вимога захищати культурні об'єкти або обов'язок гуманного ставлення до поранених та хворих – це правила, які більше не потребують окремого письмового підтвердження. Вони стали частиною загального міжнародного правопорядку. Порушення таких норм вважається воєнним злочином і може переслідуватися на міжнародному рівні.

Систематизація звичаєвого МГП була здійснена у масштабному дослідженні, яке провів Міжнародний комітет Червоного Хреста у 2005 році. У цьому дослідженні узагальнено понад 160 норм, що мають обов'язковий характер у будь-якому збройному конфлікті. Цей документ використовується у практиці багатьох держав, міжнародних судів та організацій, бо він дозволяє чітко окреслити зміст звичаєвих норм і зробити їх доступними для застосування. Тут важливо розуміти, що це дослідження стало своєрідною «книгою правил» для всього світу, яка працює навіть там, де договірних норм бракує.

Окрему роль у системі джерел МГП відіграють загальні принципи права, які визнаються «цивілізованими націями». Йдеться про базові моральні та правові орієнтири: гуманність, справедливість, недопущення жорстокості. Особливе значення має Декларація Мартенса, прийнята наприкінці XIX століття. Вона підкреслює, що навіть якщо конкретна ситуація не врегульована міжнародними угодами, сторони конфлікту повинні керуватися законами людяності та вимогами суспільної свідомості. Цей принцип особливо

актуальний у сучасних війнах, де з'являються нові технології та види зброї, які не завжди одразу охоплені договорами.

Важливим додатковим джерелом МГП є судова практика. Нюрнберзький і Токійський процеси після Другої світової війни започаткували міжнародну практику притягнення до відповідальності за воєнні злочини. У 1990-х роках діяв Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, а також Трибунал для Руанди, які винесли сотні вироків за злочини проти людяності й воєнні злочини. Сьогодні цю функцію виконує Міжнародний кримінальний суд. Вироки цих органів не лише карають винних, але й створюють правові прецеденти, що зміцнюють норми МГП. Окрім того, свою роль відіграють наукові дослідження та документи так званого «м'якого права» – резолюції Генеральної Асамблеї ООН, керівні принципи, кодекси поведінки. Вони не завжди мають обов'язкову силу, проте впливають на розвиток і тлумачення гуманітарного права.

Зупинимось детальніше на основних принципах МГП. Основні принципи міжнародного гуманітарного права є своєрідним фундаментом, на якому ґрунтується вся система правил ведення війни. Вони покликані поєднати дві, на перший погляд, суперечливі цінності – військову необхідність і гуманність. З одного боку, воюючі сторони повинні мати змогу досягати своїх військових цілей, інакше саме існування армії втратило б сенс. З іншого боку, навіть у війні існують межі, які не можна переходити, і ці межі визначаються правом. Завдяки цьому МГП прагне забезпечити, щоб у збройних конфліктах зберігалися хоча б мінімальні стандарти гуманності.

Принцип розрізнення вимагає чітко відокремлювати комбатантів від цивільного населення. Військові можуть бути законною ціллю, але цивільні особи не повинні ставати об'єктами нападів. На практиці це означає, що удари слід завдавати лише по військових об'єктах: складам боєприпасів, військовим частинам, командним пунктам. Якщо ж ціль є подвійною – наприклад, міст, яким користуються як цивільні, так і військові, – необхідна додаткова перевірка. Яскравим прикладом порушення цього принципу є обстріли житлових кварталів у багатьох містах України, які призвели до значних жертв серед мирного населення.

Принцип пропорційності накладає ще жорсткіші обмеження. Він забороняє атаки, під час яких очікувані жертви серед цивільних є явно надмірними у порівнянні з очікуваним військовим результатом. Це правило змушує командирів завжди оцінювати співвідношення між досягненням військової переваги та можливими втратами серед мирного населення. Наприклад, якщо військовий об'єкт невеликої цінності знаходиться у

густонаселеному районі, масований авіаудар по ньому буде непропорційним. У сучасній війні пропорційність часто стає предметом міжнародних розслідувань, адже оцінка “надмірності” потребує ретельного аналізу.

Принцип військової необхідності передбачає, що будь-які дії повинні бути виправдані досягненням конкретної військової мети. Він забороняє використання сили «просто так», без чіткого обґрунтування. Наприклад, руйнування мостів може бути виправданим, якщо воно реально перешкоджає пересуванню військ противника, але не може бути дозволеним, якщо це робиться виключно для того, щоб завдати страждань мирному населенню. Цей принцип допомагає уникати безцільного знищення інфраструктури та ресурсів.

Принцип гуманності безпосередньо пов’язаний із заборонаю зайвих страждань. Він означає, що навіть у межах допустимої військової необхідності сторони не мають права застосовувати засоби і методи, які завдають непропорційної шкоди чи принижують людську гідність. Наприклад, використання боєприпасів, що залишають осколки, які не можна виявити за допомогою рентгену, заборонене саме через надмірні страждання, які вони завдають. Подібно, практика катувань військовополонених є грубим порушенням принципу гуманності.

Принцип запобіжних заходів вимагає від командирів заздалегідь планувати свої операції так, щоб максимально зменшити шкоду для цивільного населення. Це може включати вибір часу атаки (наприклад, уночі, коли на вулицях менше людей), попередження цивільних про майбутні удари або використання більш точних видів зброї. У сучасних умовах цей принцип стає особливо актуальним, оскільки технології дозволяють завдавати точкових ударів і тим самим знижувати ризик для невинних людей.

Окрім названих, важливими є й додаткові принципи: недискримінації, захисту медичного персоналу та поваги до гуманітарних емблем – Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала. Вони забезпечують особливий правовий статус для тих, хто рятує життя у воєнний час. Наприклад, лікарні та санітарні автомобілі мають перебувати під захистом, і напад на них прирівнюється до воєнного злочину. Практика показує, що там, де сторони поважають ці символи, шанси на виживання поранених значно зростають.

Міжнародне гуманітарне право займає особливу нішу у структурі міжнародного правопорядку, оскільки воно регулює ситуації, які виходять за межі звичайного функціонування держав і суспільств. Його відмінність полягає в тому, що воно не відповідає на питання: чи законно розпочалася війна? Це предмет іншої галузі – так званого «*jus ad bellum*», права на застосування сили. Натомість МГП зосереджується на тому, як саме повинна вестися війна, якщо

вона вже почалася. Тобто навіть у випадку незаконної агресії сторони все одно зобов'язані дотримуватися правил гуманності. Це забезпечує базовий рівень захисту для жертв, незалежно від того, хто винний у виникненні конфлікту.

Важливо підкреслити, що норми МГП поширюються як на агресора, так і на сторону, яка обороняється. Це означає, що не існує «виправданих» порушень: кожна держава, яка бере участь у війні, несе рівну відповідальність за дотримання гуманітарних стандартів. Наприклад, навіть якщо одна сторона застосовує заборонену зброю або навмисно обстрілює цивільне населення, це не звільняє іншу від обов'язку дотримуватися правил. На практиці це створює моральну і юридичну дилему для воюючих сторін, адже спокуса відповісти симетрично є великою. Однак саме у цьому полягає принцип гуманізації війни: заборонити «спускатися на рівень» порушника.

Міжнародне гуманітарне право також тісно взаємодіє з іншими галузями міжнародного права. Найближче воно пов'язане з міжнародним правом прав людини. Останнє діє завжди, але під час збройних конфліктів багато його положень підпадають під обмеження («дерогації»). У таких випадках саме МГП виступає спеціальним правом, що встановлює чіткі правила. Крім того, МГП має спільний простір із міжнародним кримінальним правом, адже воєнні злочини є найтяжчими порушеннями гуманітарних норм і тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність. Важливим є й перетин із правом нейтралітету, яке визначає права й обов'язки держав, що не беруть участі у війні, але можуть бути втягнуті у її наслідки.

У практиці міжнародних судів та трибуналів часто використовується принцип «*lex specialis*» – спеціального права. Це означає, що у випадках, коли норми міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права регулюють одне й те саме питання, перевага віддається нормам МГП, оскільки вони є більш конкретними і пристосованими до умов війни. Наприклад, право на життя у праві прав людини забороняє довільні вбивства, але не визначає, у яких випадках можна позбавити життя у воєнний час. МГП ж чітко встановлює, що комбатант може бути атакований як законна ціль, тоді як цивільний – ні. Таким чином, «*lex specialis*» дозволяє уникати протиріч і забезпечує правову визначеність під час збройних конфліктів.

Яскравим прикладом такої взаємодії є практика Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних із воєнними діями. Суд враховує як стандарти Європейської конвенції з прав людини, так і норми МГП, визнаючи, що останні мають пріоритет у питаннях ведення бойових дій. Подібний підхід застосовує і Міжнародний кримінальний суд, який оцінює злочини під час війни крізь призму гуманітарних принципів. Також важливо зрозуміти, що це

не формальні теоретичні конструкції, а реальні правові механізми, які впливають на рішення міжнародних органів правосуддя і долі конкретних людей.

Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права демонструє, як людство поступово намагалося обмежити жорстокість війни та встановити загальноприйняті правила ведення бойових дій. Першим кроком на цьому шляху стала Женевська конвенція 1864 року. Вона була прийнята після ініціативи Анрі Дюнан, засновника Червоного Хреста, який став свідком страшних страждань поранених солдатів під час битви під Сольферіно в 1859 році. Ця конвенція закріпила обов'язок надавати допомогу пораненим і хворим незалежно від їхньої національності, а також визнала особливий захист для медичного персоналу та санітарних закладів. Саме з цього моменту зародилася традиція надання гуманітарної допомоги під час війни, яка стала основою подальшого розвитку міжнародного права.

Наступним важливим кроком стала Санкт-Петербурзька декларація 1868 року, яка вперше заборонила застосування зброї, що завдає надмірних страждань. Йшлося про вибухові кулі, здатні завдати серйозних ушкоджень без необхідного військового результату. Цей документ закріпив принцип гуманності та визнав, що навіть у війні існують межі допустимого. Уперше держави офіційно погодилися, що деякі види озброєнь є надмірно жорстокими і не повинні використовуватися. Це стало фундаментальним прецедентом: війна не може вестися будь-якими засобами, і її обмеження можливі й необхідні.

На початку XX століття міжнародна спільнота ухвалила Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років. Вони закріпили низку нових правил: заборонили застосування отруйних газів, визначили права і обов'язки нейтральних держав, обмежили методи облоги та бомбардувань. Гаазькі конвенції також започаткували концепцію воєнних злочинів як діянь, що порушують правила ведення війни і мають каратися. Наприклад, навмисне знищення цивільного населення чи використання заборонених методів війни стали підставою для кримінальної відповідальності. Це був ще один крок до гуманізації воєнних дій і закріплення міжнародних стандартів поведінки армій.

Кульмінацією розвитку МГП у XX столітті стали Женевські конвенції 1949 року. Вони були прийняті у відповідь на досвід Другої світової війни, яка показала масштаби страждань цивільного населення та військовополонених. Чотири конвенції комплексно врегулювали захист поранених, хворих, військовополонених та цивільних осіб. У 1977 році до них були прийняті Додаткові протоколи, які деталізували захист жертв міжнародних і локальних конфліктів та закріпили принципи розрізнення, пропорційності та запобіжних

заходів. У 2005 році був прийнятий ще один протокол, що ввів нову гуманітарну емблему – Червоний Кристал. Ці документи і досі залишаються основним каркасом міжнародного гуманітарного права.

Однак розвиток МГП не зупинився на цьому. Сучасні виклики вимагають постійного оновлення й адаптації норм до нових реалій. З'явилися нові види зброї, зокрема високоточна, касетна, хімічна та біологічна, які потребують додаткового регулювання. Особливо складним викликом є кібератаки: поки що не існує чітких правил, як кваліфікувати кібероперації під час війни – як звичайні воєнні дії чи як акти агресії. До цього додаються явища гібридних конфліктів і міжнародного тероризму, де важко чітко визначити статус учасників і сферу застосування гуманітарного права. Прикладом є атаки терористичних організацій на цивільні об'єкти чи використання безпілотників у воєнних діях. Це ставить перед міжнародним співтовариством нові завдання щодо удосконалення МГП, щоб воно залишалося актуальним і дієвим у ХХІ столітті.

Таким чином, міжнародне гуманітарне право можна вважати одним із найважливіших досягнень міжнародної спільноти, адже воно доводить: навіть у війні не все дозволено. Його головна цінність полягає у тому, що воно зберігає гуманність у найкритичніших обставинах, коли насильство і страждання здаються неминучими. Норми МГП не просто обмежують засоби і методи ведення війни, а й формують етичні орієнтири для держав і армій, нагадуючи, що людська гідність має залишатися недоторканною навіть у найжорстокішій боротьбі.

Важливо усвідомлювати, що МГП є обов'язковим для всіх сторін конфлікту без винятку. Це означає, що його норми поширюються як на агресора, так і на сторону, що обороняється, а також на збройні угруповання. Такий підхід дозволяє гарантувати певний мінімум гуманності незалежно від політичних обставин або того, як саме почалася війна. На практиці це означає, що цивільне населення, військовополонені, поранені чи медичний персонал повинні отримувати захист у будь-якому випадку. Це універсальне правило, яке не може бути скасоване чи виправдане порушенням іншої сторони.

Розвиток МГП також демонструє прагнення міжнародної спільноти реагувати на нові виклики. Якщо в ХІХ столітті акцент робився на допомозі пораненим і захисті військовополонених, то у ХХ столітті – на захисті цивільного населення під час масових війн. У ХХІ столітті на перший план виходять питання кібервійни, застосування безпілотних технологій і протидії терористичним загрозам. Кожне нове покоління договорів і протоколів свідчить

про те, що людство не припиняє спроб гуманізувати навіть найнебезпечніші сфери своєї діяльності.

Тут важливо наголосити, що міжнародне гуманітарне право – це не лише теоретичні норми на папері, а реальний інструмент захисту життя та гідності людей. Його порушення карається міжнародними судами і трибуналами, а дотримання сприяє зміцненню авторитету держави на міжнародній арені. Сучасна війна в Україні ще раз підтверджує актуальність цих норм: від того, як сторони дотримуються правил МГП, залежить доля мільйонів цивільних, а також майбутнє післявоєнного примирення. У цьому сенсі міжнародне гуманітарне право стає гарантією того, що навіть у найтемніші часи людяність не зникне повністю.

Загальні висновки. Міжнародне гуманітарне право є важливою складовою міжнародного правопорядку, яке дозволяє зберігати гуманність навіть у найжорстокіших умовах війни. Воно визначає мінімальні стандарти поведінки з людьми та обмежує засоби й методи ведення бойових дій. Головна ідея полягає у тому, що навіть під час воєнного протистояння людська гідність має залишатися захищеною. Прикладом є норми щодо захисту медичного персоналу: лікарні й санітарні автомобілі мають перебувати під особливим захистом, і їхнє навмисне знищення розглядається як воєнний злочин.

Джерела МГП свідчать про тривалий шлях його розвитку – від Женевської конвенції 1864 року до сучасних протоколів і угод, які реагують на нові загрози, включаючи заборону хімічної та касетної зброї. У реальному житті це означає, що країни, які приєдналися до цих угод, беруть на себе обов'язок відмовитися від найбільш жорстоких видів озброєнь. Наприклад, Оттавська конвенція про заборону протипіхотних мін врятувала тисячі життів у країнах, де війна тривала десятиліттями. Україна також є учасницею цієї конвенції, хоча сьогодні стикається з трагічною проблемою масованого мінування територій з боку агресора.

Принципи МГП демонструють баланс між військовою необхідністю та захистом цивільного населення. Принцип пропорційності, наприклад, дозволяє атакувати лише ті об'єкти, де військова користь переважає потенційну шкоду цивільним. Яскравим прикладом порушення цього принципу є масовані ракетні удари по енергетичній інфраструктурі України, які не мають чіткої військової мети, але призводять до значних страждань серед мирного населення. Натомість дотримання цього принципу можна побачити у випадках, коли військові відмовляються від атаки через занадто високий ризик для цивільних.

Історія розвитку гуманітарного права показує, що воно постійно оновлюється і відповідає на нові виклики. Якщо раніше йшлося про захист солдатів і полонених, то сьогодні акцент робиться на захисті цивільних та регулюванні новітніх технологій, зокрема дронів і кібероперацій. У цьому полягає живучість і гнучкість МГП: воно не лише відображає досвід минулих війн, а й намагається передбачити майбутні загрози. Таким чином, ця галузь міжнародного права є важливим інструментом захисту життя та гідності мільйонів людей у сучасному світі.